

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

Jonstoni Historia Naturalis

Ioann. Jonstoni|| Historiae Natvralis|| De|| Piscibvs|| Et Cetis|| Libri V||

Jonston, Jan

Heilbrunna, MDCCLXVII.

VD18 90529014

Capvt I. De Cetis in genere.

urn:nbn:de:gbv:45:1-11089

HISTORIAE PISCIVM

LIBER V.

DE CETIS.

CAPVT I.

De Cetis in genere.

*Galen. 3.
de Alim.
facult. c. 21.
et 37.

Asian. H.
d. l. 17 c. 6.

*Plin. H. N.
l. 9. c. 7.

Arist. H. A.
l. 9. c. 2. et 4.
de partib.
l. 13.

Cetorum nomine saepe tam apud Graecos quam Latinos ingentis molis pisces intelliguntur; hic pro illis duntaxat sumimus, qui pulmones, arteriam, collum et alia membra cum terrenis quadrupedibus communia habent, quibus omne proprie dictorum piscium genus destituitur. Specialius aliquando, seu pro Pistrice, seu pro Balæna sumi, apud Ciceronis Aratum, et Oppianum videbis. Integuntur corio, qui Macedonibus, dum e Mesambria Tocam navigarent, visus, corio squammoso, tam crasso ut cubitum aequaret, ostreisque patellis, et algis oppletus, pro monstro habendus est. Lora ex eo fiunt, quibus maxima pondera per cochleas sublevantur, simili duritie et nervos esse, et chordas ex iis ad bellica instrumenta confici, prodidit Aelianus. Pulmones habent, quod plus caloris, quia ingentis molis animalia, ut possint moveri, requirunt. Branchiis ideo carent, sed *stislulas* (ora vocat Plinius, nares Ovidius, Cardanus oscula) acceperunt. Ductus hic ab ima palati ad extimam partem duplex, septo distinctus, et nostrarum narium foraminibus ad palatum deductis, proportionem quodammodo respondens. Unicum in extima parte literae C. figura foramen apparet, quod carne pingui, tanquam operculo, tegitur. Respirationis gratia datas, vel exinde colligas, quod obturatis, citius moriantur, quod in Delphino Rondeletius observavit. Os ipsos subter habere, Aristoteles et Plinius reliquere, ut dum resupinantur, pisces quos captant, evadendi tempus habeant, in promptu habere, observavit Rondeletius. Resupinatos tamen cibum capere, tum ob dictam

causam, tum propter longam et multum infra descendentem oris scissuram. Carent quidam *Dentibus*, instructi quidam, serratis, planis, exertis, aliquando hominis similibus. Eboris instar candidos, ad opera firmos, anteriores latos, ne haereret cibus, posteriores acutos, ut promptius videretur, apud Cardanum legimus. *Mammæ* foeminae habent; detractos aliquando ex una in Aquitanico litore duo lactis cados, Rondeletius prodidit. Audire certum, et nulla manifesti instrumenti vestigia, ut putat Aristoteles, Rondeletius tamen in Delphini cranio, meatum qui ad cerebrum usque excurrit, invenit. Vehementer *pinguescunt*, quod piscium carne alantur, et moveantur tardissime, quod tardo motu digeri posset, densitate corii praepeeditur. *Internas partes* verbis Rondeletii describam. Sub peritoneo, inquit, partes quae ad nutritionem et generationem conformatae sunt, ad quadrupedum terrestrium magis quam ad piscium partes accedunt. Nam *Epiploon* habent, sed minus pingue, quo ventriculus et intestina incallescunt, et fovetur. *Ventriculum*, magnum, cum ad justam magnitudinem accreverint: in recens natis exiguum est, et geminus videtur. Ejus fundo *pancreas* haeret, desinit in *intestina*, quae in multos gyros convolvuntur, eadem fere ubique crassitudine, praeterquam in extremis, quae mediis paulo sunt latiora. *Mesenterium*, vertebrae annectitur, glandulas nigras, venas, arteriasque intertextas habens. *Renes* venae magnae trunco, arteriaeque magnae per emulgentes annectuntur, sunt inter epar et testes siti. *Urina* per *ureteras* in vesicam percolatur: quae terrestrium animalium vesicis

Cardan.
variet. c. 37.

Arist. H. A.
l. 4. c. 8.

similis, sita est inferiore ventris parte. In iis, qui utero adhuc gestantur, in urachum definit, per quem urinam deponit in allantoidem tunicam ad diem usque partus. Editi in lucem, per pudendum urinam veluti terrestria emittunt, et per musculum sphincterem retinent. *Vracho* arteriae umbilicales adhaerent, arteriae magnae inferioribus ramis insertae. Utrique sunt *testes* oblongi, quibus praeparantia vasa praeposita sunt, infiniti scilicet venarum arteriarumque e magna vena ortarum ramuli, qui post varios et multiplices anfractus, in epidymum inferuntur. Cum enim magna sanguinis copia, multo semini generando necessaria sit, quae longo vasorum ductu, ob spatii brevitatem transmutari et elaborari non potest, solerter admodum natura gyros illos vasorum constituit, ut illis, id quod longitudini deest, pensaretur, et quibus singuli meatus capreoli intorti dependent, et glandulosa corpora radici pudendi adnata desinunt; ex quibus meatu urinario, nervo cavo *genitale* constat humano simile, cuius extremum foris propendet, in glandem tenuem linguis avium similem desinens, quae praeputium non omnino integitur: intus replicatum latet, ad veneris usum exoritur. Venas suas, nervos, arterias, idem pudendum habet. Ossi innititur, quod ossi pubis proportionem respondet. *Thorax* costis veris ac mendosis, sternum, vertebri, musculis constat: cuius capacitatem *pulmones* magni complent, densiore substantia quam in terrestribus: crassitudine et colore hepar quadrupedum referunt, tum, ne aqua in rariorem substantiam penetrans, ejici non posset; tum ne in magnis expirationibus, quibus in aquis fere semper coguntur, tenuior substantia fere disrumperetur. Hi in duas partes divulsi sunt, parte inferiore adeo gracilescent, ut membranam esse affirmes. Unde

que *Cor* complectuntur pericardio conclusum, in medio thorace locatum, nulla in re porcorum cordi ab simile: duos sinus, totidem auriculas, denique omnia similia habet. Ad haec, asperam arteriam, *Oesophagum*, musculos et quaecunque in terrestribus corporibus sunt, clavícula exempta, reperire est. *Caput*, cum vertebri articulat. *Cerebri* dispositio diversa. Nam in anterius et posterius divisum est, non in dextrum et sinistrum, ut in homine. *Nervorum* conjugationes ex eo nascuntur, plexus *χρυσειδης*, in eo rete mirabile, meninges duae pro integumento. *Vulva* in foeminis cervicem palmum unum longam habet: ea deinde in ramos duos distribuitur, veluti in quadrupedibus terrenis videre est, testes ad uteri cornua positi, pudendum inter umbilicum et podicem. De *Magnitudine* in singulis speciebus dicitur. *Locum* si spectes, in solo nec tamen omni mari (*Pontus Euxinus* nullos habet) reperiuntur. Semperque fere in alto versantur. Circa solstitia maxime visuntur, quod tunc illic ruant turbines, tunc imbres, tunc delectae montium jugis procellae ab imo vertant maria, pullataque ex profundo, beluas cum fluctibus volvunt. Alias in fundo maris fere degunt, molis suae pondere. *Cibus* ipsis pisces, harengi imprimis, quos quandoque tam avidè persequuntur, ut in littora vadola impingant. *Generant* intra se, et catulos enituntur. Hi teneri sequuntur matrem, quod a nautis visum. *Motu*, ob corporis molem, et ventris ingluviem tardo feruntur. *Visus* et *auditus* ipsis hebetior. Hinc curiosae omnium naturae beneficio, pisciculis, si credere fas est, tanquam duce utuntur. Odore picis adeo delectantur, ut sese navi affricent. Strepitu terreri *Arrianus* in rebus *Alexandri M.* prodidit. *Usum* in cibis, apud *Ichthyophagos*, prodente antiquitate invenere. Praeparationem vide apud *Aldrovandum*.

CAPVT II.

De Cetis in specie.

ARTICVLVS I.

De Balaena.

TAB. XLI.

TAB. XLII.

Vossius de

Idol. l. 4.

c. 32.

Plin. H. N.

l. 9. c. 3.

Et haec de Cetis in genere sufficiant, in specie jam de iisdem agetur. Numerantur autem inter eos, *Balaena*, *Balaena vulgi*, *Physeter*, *Pristis*, *Orca*, *Delfinus*, *Phocaena*, *Scolopendra*, *vitulus marinus*, et *Manati Indorum*.

BALAENA, Graecis *φαλαινά*, vel *παρά το βάλλον*, id est emittere, quod maris aquas per fistulas emittat, vel a *φάλλον* quo vocabulo Graeci meatum in galeis militariis, cui plumas inferebant, indignant, vel a Chaldaeo *עלל*, quod et devorare dicitur. Ingentis est magnitudinis. Visā in Iudico mari, quaternum iugerum, seu nongentorum sexaginta pedum longitudine. Centum et quinquaginta cubitos obtinebat, quem Nearchus eiectionem vidit. Describitur a Bellonio, Rondeletio, et Aldrovando. De suo scribit Bellonius, adipem ejus velut oleum non concrefcere: pinas habere utrinque unam et tertiam in dorso, qua totum corpus dirigit. Caudam lunatam, Corium nigrum, cui pinguedo pedis altitudine sublit, laridum quadragesimale appellant. Lingua eidem aliquot librarum pondus. Ante oculos praetenturae, seu tenues quaedam assulae, quatuor ulnas longae, ac sesquipedem latae, longissimis villis praeditae, quibus iter praetentat. Ossa tam magna, ut postes ex iis fieri soleant. Rondeletius suae parvam linguam, et quae quatuor duntaxat vel quinque vasa falsamentaria habeat, adscribit. Alii, penem se unius vidisse, qui a procerō homine humeris deportatus terram contingeret, scribit. In ejus quam Gesnerus describit ventriculo tria dolia crudorum pisculorum, inter quos salmo unius ulnae longitudine, inventa sunt. Pelle nigro undique tegebatur, nisi quod maculae duae candidae, utrinque supra medium oculi inciperent, et retro ten-

derent. Tota maxilla inferior erat candida, et pars quaedam sub ventre. Plura apud Gesnerum vide. Aldrovandi prior colore erat subcaeruleo, tota maculis nigricantibus confersa, ventre candido. Altera, quam Bufalinam vocat, tota nigricabat. Capta erat An. M. D. LXXVII. in Scaldi decem ab Antverpia milliariis monstrōsa, quam Pareus descripsit. Longitudo ejus erat pedum octo et quinquaginta, altitudo sexdecim. Cauda quatuordecim pedes lata, ab oculo ad extremum rostrum intervallum sexdecim pedum. Maxilla inferior senum in singulis lateribus pedum erat, viginti quinque dentibus armata, qui totidem foraminibus in superiore dentibus omnino carente excavatis, recondi poterant. Tot dentium longissimus sex pollices non excedebat. *Locus* ipse procul a terra ubicunque degit. Plurimas autem circa Islandiam, Gronlandiam, et vicina Septentrioni loca, a Biscainis, Anglis, Hollandis, circa aestivum inprimis solstitium, quo tempore sinus recessusque maris pacatiores quaerunt, capiuntur. In Taprobanae mari Thunnis insidiari, apud Aelianum legimus: in Gaditano Oceano non ante brumam conspici: stas temporibus in quodam sinu placido et capaci, mire gaudentes ibi parere, condi, Plinius prodidit. *Vi.* *Plin. H. N.* *l. 9. c. 6.* *Schonfeld.* *in Ichthyol.* *Aut* ipsis pisces, visus qui quadraginta asellos devoraverat, eosque adhuc recentes, quos oculatus testis dissectos et sale conditos ad solem siccavit. Sunt qui comedere mastigando negent: pisces deglutire integros, eosque minutos, quod interna gutturis membrana nil magnum ingredi sinat, dicunt. Quidam carne velci negant, quod in captae visceribus praeter mucum et spumam nihil reperiatur. Pisciculum Lodel venatoribus dictum, si copiose voravit inobviatur quasi, et in furorem

Schonfeld.
in Ichthyol.

Aelian. H.
A. l. 16. c. 18.

Plin. H. N.
l. 9. c. 6.

Schonfeld.
in Ichthyol.